

М. А. Однороз,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та економічної теорії,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6650-6181>

Н. О. Рибак,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та економічної теорії,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0740-2323>

М. В. Півторак,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Білоцерківський інститут економіки та управління Університету "Україна"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6793-3716>

І. Ю. Малишко,

магістрант, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-9487-7343>

О. А. Котлінський,

магістрант, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-0682-6652>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.5.120

АГРАРНИЙ СЕРВІС В АПК ЯК ФАКТОР ПОТЕНЦІАЛУ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

М. Odnorog,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of economics and economic theory, Bila Tserkva National Agrarian University

N. Rybak,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of economics and economic theory, Bila Tserkva National Agrarian University

M. Pivtorak,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of finance, banking
and insurance, Bila Tserkva Institute of Economics and Management of the University of "Ukraine"

I. Malyshko,

Master's student, Bila Tserkva National Agrarian University

O. Kotlinskyi,

Master's student, Bila Tserkva National Agrarian University

AGRARIAN SERVICE IN THE AGRICULTURAL SECTOR AS A FACTOR IN THE POTENTIAL AND DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

Уразі макроекономічної нестабільності та зростання ризиків істотно зростає роль аграрного сервісу у роботі підприємств АПК. Спостерігаються якісні зміни у функціонуванні технічного сервісу, зумовлені переходом до нового технологічного устрою та сучасною цифровою економікою. Роль і значення техніко-технологічного обслуговування зростає на сучасному етапі у зв'язку з переходом від ощадливого виробництва до моделі "швидко реагуючого виробництва". У статті наголошується, що погіршення якості екологічного середовища, прискорена амортизація основних фондів, знос яких сягає 70% і більше, мають негативний вплив в розвитку агропромислового комплексу (АПК). Вирішення цих завдань ґрунтується на модернізації галузей та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, що характеризується додатковими вкладеннями праці та коштів на одиницю земельної площі. У цій галузі за останні роки загострився ряд важливих проблем, пов'язаних з реорганізацією технічного обслуговування, його фінансуванням, інформатизацією, цифровізацією і т. д.). Саме від вирішення цих проблем на сучасному етапі багато в чому залежить ефективність функціонування АПК.

In the case of macroeconomic instability and growing risks, the role of agrarian service in the work of agro-industrial complex enterprises is significantly increasing. There are qualitative changes in the functioning of the technical service due to the transition to a new technological system and the modern digital economy. The role and importance of technical and technological maintenance is growing at the current stage in connection with the transition from lean production to the model of "quickly responsive production". The article emphasizes that the deterioration of the quality of the ecological environment, the accelerated depreciation of fixed assets, the wear of which reaches 70% or more, have a negative impact on the development of the agro-industrial complex (APC). Solving these problems is based on the modernization of industries and intensification of agricultural production, which is characterized by additional investments of labor and funds per unit of land area. In recent years, a number of important problems related to the reorganization of maintenance, its financing, informatization, digitalization, etc., have become more acute in this field. It is the solution of these problems at the current stage that largely depends on the effectiveness of the functioning of the agricultural industry. The purpose of the study is to analyze and evaluate the current state of the field of technical and technological service of agro-industrial complex enterprises and the prospects for its further development. The most important condition for the improvement of this block of the reproductive process in the agricultural sector is the increase of state funding and its effective targeted distribution in specific areas of innovative development. Methods of analysis and synthesis, comparison and observation were used. The results of the study reveal the lack of inclusion of technical maintenance in the plans of innovative activities of agribusiness enterprises, in connection with which recommendations are proposed to correct the situation (creation of own technical and technological maps of the development of agribusiness enterprises and intellectualization of its material and technical maintenance). The scientific novelty consists in conducting an analysis of indicative financial planning and a flexible system of targeted budgeting of production tasks for servicing agribusiness enterprises.

Ключові терміни: агропромисловий комплекс, Відтворювальний процес, державне фінансування, інноваційний підхід, технічне обслуговування.

Key words: agro-industrial complex, reproduction process, government funding, innovative approach, technical service.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах зміни технологічних укладів та переходу від моделі "ощадливого виробництва" до моделі "швидкореагуючого виробництва" особливе значення набуває зміна техніко-технологічного обслуговування конкретних сфер та галузей економіки. Це в повній мірою стосується й агропромислового комплексу (АПК).

Справа в тому, що аграрний сектор економіки сьогодні стикається з погіршенням якості екологічного середовища, прискореною амортизацією основних фондів, знос яких у ряді випадків сягає вже 70—80%. В першу чергу це стосується зниження якості землі та стану машинного парку АПК.

Агропромисловий комплекс включає галузі народного господарства, що виробляють сільськогосподарську продукцію для задоволення потреб населення, а також галузі виробничого обслуговування сільського господарства. Основними завданнями АПК є:

- забезпечення продовольчої безпеки країни;
- подальший соціально-економічний розвиток сільських територій;
- підвищення ефективності сільського господарства та ін.

Вирішення цих завдань ґрунтується на модернізації галузей та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, що характеризується додатковими вкладеннями праці та коштів на одиницю земельної площі. Водночас зведення сутності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва до послідовних витрат праці та

капіталу є одностороннім. "Головним, що визначає її сутність, є якісне перетворення і тим самим "підвищення конкурентоспроможності, конкретних речових елементів та виробничих ресурсів" [1]. Таке "якісне перетворення" основних факторів сільськогосподарського виробництва забезпечується ефективною організацією їх використання у процесі виробництва. І тут важливу роль відіграє сфера обслуговування, пов'язана з поточним та капітальним ремонтом, реновацією та інноваційним підходом.

Реалізація цього процесу нерозривно пов'язана з впровадженням ефективних (наприклад, енергозберігаючих) технологій, що забезпечують усіляку економію як матеріально-технічних, і трудових ресурсів. Відтворювальний процес у АПК починається з галузей, які забезпечують сільське господарство засобами праці. Визначальна роль цьому процесі належить сільському господарству, яке є сполучною ланкою між галузями, що забезпечують його засобами праці, та галузями, що переробляють сільськогосподарську сировину [2]. Цей зв'язок носить багатовимірний характер і суттєво змінюється в умовах сучасної макроекономічної нестабільності та зростання ризиків.

Сьогодні багато сільськогосподарських товаровиробників мають на підприємствах сучасні трактори, зернозбиральні, кормозбиральні та картоплезбиральні комбайни вітчизняного та імпортного виробництва, але значно меншою мірою сільськогосподарські виробники забезпечені робототехнікою, цифровими платформами, іншими технічними досягненнями цифрової економіки.

У той же час, незважаючи на складну економічну ситуацію в країні, багатьма сільськогосподарськими організаціями та селянськими (фермерськими) господарствами щорічно купуються десятки тисяч одиниць сільськогосподарських машин та обладнання. Однак у цій галузі за останні роки загострилася низка важливих проблем, пов'язаних з реорганізацією технічного обслуговування, його фінансуванням, інформатизацією, цифровізацією тощо. Саме від вирішення цих проблем на сучасному етапі багато в чому залежить ефективність функціонування АПК.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам функціонування підприємств аграрного сервісу присвячено наукові праці багатьох учених. Зокрема, це І. Агєєва, П. Гайдучий, А. Заїнчковський, В. Зіновчук, О. Крисальний, М. Малік, П. Мосіюк, Г. Підлісецький, М. Хорунжий та ін. Вони розглядають теоретичні проблеми функціонування агросервісних підприємств, аналізують соціально-економічні умови їхнього функціонування, визначають шляхи їх подальшого розвитку. Проте питанням аграрного сервісу як фактору потенціалу і розвитку підприємств приділено, на наш погляд, недостатню увагу, що визначило предмет дослідження цієї статті.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою даного дослідження є поглиблення теоретичних та прикладних засад функціонування

аграрного сервісу в агропромисловому комплексі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використані методи структурно-функціонального, програмно-цільового, компаративного та герменевтичного аналізу. Предметом дослідження є сфера технічного обслуговування підприємств АПК в умовах макроекономічної нестабільності та її впливом на характер і зміст сучасного аграрного виробництва та аграрної політики. Як об'єкт дослідження виступає аграрна політика української держави в умовах сучасної промислової революції та переходу до нового технологічного устрою.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формується стратегія ефективного технічного сервісу (і не тільки машин і обладнання АПК, але й інших його техніко-технологічних складових елементів), що повинна "включати об'єднані в собі роз'єднані ремонтно-експлуатаційні підрозділи господарств, спеціалізовані міжгосподарські ремонтні підприємства, фірмове сервісне обслуговування заводів-виробників та регіональний бізнес-сервіс" [3].

В умовах розвитку інноваційного підходу до організації та управління АПК загалом можна виділити кілька напрямів розвитку інновацій у обслуговуванні: техніко-технологічні, сервісні, організаційно-технологічні, управлінські [4].

Очевидно, що в умовах кризи та зростаючої макроекономічної нестабільності та невизначеності можливості для розвитку системи технічного обслуговування підприємств АПК суттєво змінюються. Це пов'язано зі зміною термінів виконання конкретних сільськогосподарських робіт, зміною ринкової кон'юнктури, режиму фінансування тощо. Змінюються при цьому і умови і характер праці механізаторів. Так, "частка механізаторів у проведенні ремонтно-експлуатаційних робіт зросла з 25 до 85 %, тобто механізатори зараз змушені одночасно здійснювати технологічний процес сільськогосподарського виробництва, а також обслуговування та ремонт техніки" [5, с. 30].

Щорічно на технічну та технологічну модернізацію із коштів регіональних бюджетів виділяються значні фінансові ресурси. Впроваджуються нові, ефективні механізми надання допомоги сільськогосподарським організаціям та селянським (фермерським) господарствам. Одним із дієвих засобів надання допомоги сільгоспвиробникам є субсидування придбання техніки за лізингом.

Досить активно, хоч і не в тому обсязі, який об'єктивно необхідний, реалізується програма субсидування виробників сільськогосподарської техніки, завдяки якій покупці набувають нових машин вітчизняного виробництва зі знижкою 25 %, а частина процентної ставки компенсується банками за умовами кредитних договорів, що надаються для придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки. Право на покупку техніки зі знижкою є у покупців, які мають статус сільськогосподарського то-

Таблиця 1. Раціоналізація організації використання техніки в АПК

Форми, способи та умови раціональної організації використання техніки на підприємствах АПК		
№	Форми та способи	Умови
1	Постійні механізовані бригади (ланки) із закріпленим фронтом робіт (наприклад, сівозмінною)	Раціональний розмір обсягу робіт (ріллі та набору культур); у підрозділі до 15 механізаторів
2	Постійні механізовані загони	Загони родючості, тракторно-транспортні
3	Тимчасові організаційно-технологічні підрозділи	Збирально-транспортні, орні, посівні
4	Груповий спосіб організації використання техніки	Оптимальний розмір групи матеріально-технічного адміністрування в одній загинці (1-3), виділення резервних машин

Джерело: складено на основі [2].

варовиробника. Для сільськогосподарських товаровиробників особливо актуальними є напрями державної аграрної політики, якими ведеться фінансування [6, с. 21].

Основними напрямками вдосконалення інженерно-технічного забезпечення сільського господарства на поточний момент є:

- 1) впровадження у виробництво енерго- та ресурсозберігаючих технологій та машин;
- 2) модернізація машинно-тракторного парку у напрямі підвищення його надійності, універсальності, економічності, комфортності операторів;
- 3) створення умов застосування комбінованих агрегатів для поверхневої обробки ґрунту та посіву зернових культур;
- 4) ширше використання планово-попереджувальної системи технічного обслуговування та ремонту машинно-тракторного парку;
- 5) зниження собівартості механізованих робіт;
- 6) фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників, котрі займаються модернізацією машинно-тракторного парку з допомогою бюджетних коштів.

Усі названі вище напрямки є невід'ємною частиною процесу відтворення сільському господарстві, без чого нормальне його функціонування виявляється неможливим [7, с. 95].

Вкрай важливими у сучасних умовах є питання оцінки потенційних можливостей виробництва сільськогосподарської продукції та виявлення резервів його ефективності, що, у свою чергу, визначає об'єктивну необхідність комплексного дослідження категорії виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій [8, с. 96]. Сервісне обслуговування, його організація і якість відносяться саме до такого потенціалу сільськогосподарських організацій.

Оцінка цього потенціалу тим більше актуальна, якщо врахувати, що останніми роками суттєво змінюються не лише обсяги оброблюваної землі в аграрній сфері економіки, а й структура (профіль) таких земель і, відповідно, культур, що вирощуються.

На сьогодні загальновідомі основні напрямки розвитку технічного сервісу у сільськогосподарській галузі. Насамперед звертається увага на оновлення парку сільськогосподарської техніки; реалізацію інноваційних проектів в АПК; розвиток біотехнології [9, с. 119].

У сучасних умовах гостро постає завдання подальшого розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарської галузі на основі науково-технічного прогресу [10, с. 69].

До матеріально-технічної бази АПК належать машинно-тракторний парк підприємств сільськогосподарської галузі; підприємства, що виробляють сільськогосподарські машини та обладнання; ремонтні майстерні; організації, що займаються реалізацією сільськогосподарських машин [1].

Важливу роль в розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських організацій відіграє машинно-тракторний парк, до якого належать:

- 1) трактори, плуги, сівалки, культиватори, універсальні машини;
- 2) зернозбиральні комбайни, самохідні косарки, зерноочисні машини та ін;
- 3) спеціальні машини та обладнання, що використовуються для механізації трудомістких процесів у сільському господарстві.

З метою оптимізації машинно-тракторного парку, зростання частки сучасних сільськогосподарських машин та скорочення застарілої техніки структура парку постійно змінюється, підвищується ефективність використання машин, удосконалюються технологічні процеси. Таким чином, основні техніко-економічні показники діяльності сільгосп-підприємств залежать від їхньої оснащеності сучасними енергетичними засобами та робочими машинами.

Важливим моментом удосконалення технічного сервісу підприємств АПК є не лише оновлення їх техніко-технологічного забезпечення, а також використання сучасних форм застосування сільськогосподарської техніки. Можна виділити два основних напрямки у вдосконаленні практики використання техніки підприємствами АПК:

- 1) форми та способи;
- 2) умови (таблиця 1):

Ще однією проблемою розвитку сервісного обслуговування підприємств АПК є значна дисперсія цін на обслуговування сільськогосподарської та міської техніки, міського офісного та сільськогосподарського обладнання.

Доплати за виїзд (роз'їзне обслуговування), за польові умови сприяють зростанню витрат обслуговування та трансакційних витрат сільгоспвиробників. Від-

сутність паритету цін на продукцію сільгоспвиробників та матеріально-технічні ресурси також є фактором, що негативно впливає на розвиток сільського господарства.

Негативно відбивається на розвитку та надалі зміцненні матеріально-технічної бази сільського господарства недостатня державна фінансова підтримка. Переведення галузей сільського господарства на нові технології, що сприяють економії енергоресурсів, зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, широке використання цифровізації неможливе без підтримки сільськогосподарських виробників на державному та регіональному рівнях.

На відміну від інших сфер економіки, технічний прогрес в АПК має специфічні особливості в кожній його галузі. Саме цей чинник і ставить завдання додаткових капітальних вкладень у сільське господарство. Збільшення фінансування агропромислового комплексу країни дозволить забезпечити подальшу інтенсифікацію виробництва, тобто комплексну механізацію та автоматизацію, меліорацію, підвищення продуктивності тварин та птиці та ін.

Отже, за своєю суттю технічний прогрес у сільському господарстві полягає у застосуванні нових технологій, машин та обладнання, цифровізації. Подальший розвиток технічного прогресу забезпечить зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва та продовольчу безпеку держави.

Таким чином, в основі розвитку технічного сервісу в АПК має бути вільний ринок матеріально-технічних ресурсів. Матеріально-технічні послуги у сфері технічного сервісу надаються споживачам на основі цін та тарифів, що формуються відповідно до ринкової кон'юнктури. Заходи державного регулювання у цій галузі мають стимулювати ініціативу та підприємливість комерційних структур, сприяти становленню конкурентоспроможних підприємств, захисту вітчизняних виробників промислової та сільськогосподарської продукції [3].

Проте досі залишається гострою проблема проектування та експлуатації підприємств технічного сервісу АПК [4]. Це пов'язано з необхідністю реконструкції та технічного переозброєння сервісних підприємств, а також приведення їх у відповідність до вимог сучасної цифрової економіки. Окрім обслуговування машинного парку, сучасний технічний сервіс стосується та обслуговування робототехніки, комп'ютерних та інформаційних мереж агровиробників. В умовах застосування фотоніки та робототехніки стають необхідні нові, інтелектуальні формати технічного сервісу [5, с. 31]. Наприклад, інформаційно-аналітичні системи в управлінні сільськогосподарським виробництвом [6, с. 22].

Серед іншого гострота названої проблеми зумовлена масштабами та характером державної підтримки вітчизняних сільськогосподарських виробників.

Це можна пояснити тим, що досі у фінансових програмних документах щодо підтримки сільськогосподарських виробників немає чіткого розпису витрат на

технічне обслуговування АПК. І хоча багато авторів часто міркують про підтримку інноваційного сектора АПК, але технічне обслуговування сюди не належать. Про це можна судити хоча б з того, що серед таких напрямів підтримки інноваційного розвитку АПК та механізмів його розвитку не згадується сфера технічного обслуговування [7, с. 96].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В умовах сучасної економічної кризи підприємства АПК не в змозі самотійно, своєчасно та ефективно здійснювати технічне обслуговування власної техніки та технології виробництва.

Це пояснюється як високим ступенем фізичного зносу основних фондів, так і прискореною амортизацією машинного парку, а також загальною несприятливою ситуацією, що склалася в умовах пандемії COVID-19 та інших негативних факторів.

В умовах форс-мажорної ситуації держава може і має надати необхідну фінансову підтримку підприємствам АПК, використовуючи систему бюджетування, яка орієнтована на результат та надаючи їм фінансові кошти адресним чином у формі субсидій та субвенцій на технічну реновацію, насамперед на рекультивацію землі та оновлення технічного парку, проведення капітального та поточного ремонту техніки та обладнання, розробку та впровадження нової технології.

У зв'язку з цим доцільним є відійти від практики мінімальних коефіцієнтів бюджетного забезпечення у вирішенні питань технічної модернізації підприємств АПК та "розробляти середньозважені бюджетні коефіцієнти, які необхідно скоригувати з урахуванням регіонального, природнокліматичного, демографічного та інших чинників" [8, с. 95]. Ця ідея, сформульована понад 15 років тому, але до сих пір не реалізована, а фінансова допомога підприємствам АПК на технічне обслуговування факторів виробництва здійснюється все ще "на око", без належного економічного обґрунтування. Звідси — запізнений характер фінансової допомоги, недостатність фінансових коштів та їх неефективне освоєння.

Для вирішення цієї проблеми підприємствам АПК доцільно розробити власні комплексні техніко-технологічні карти, які включали б рівень та алгоритм фізичного, морального та екологічного зносу основних факторів виробництва (землі, будівель, споруд, техніки обладнання) та на основі яких регіональні галузеві органи влади підтверджували б і ініціювали заявки отримання державних коштів. Поки що ж "провідна фінансово-кредитна політика в нашій країні негативно позначається на результатах діяльності сільгоспвиробників та свідчить про наявність гострої потреби в оборотних коштах, оскільки власні кошти сьогодні не покривають навіть вартості мінімальних запасів" [9, с. 120].

Література:

1. Білянський Ю. О. Інституційне забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних

підприємств в умовах євроінтеграції. [Текст]: дис.... канд. екон. наук: 08.00.04. Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т. Київ, 2020. 292 с. URL: <https://pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-bilyanskyi2.pdf>

2. Клименко Л. В. Механізм державного управління зовнішньоторговельною діяльністю аграрного сектора економіки України. Агросвіт. № 2, 2013. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/2_2013/3.pdf

3. Загроза продовольчій безпеці світу. Міністерство закордонних справ України. Офіційний сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu>

4. Сайт державної служби статистики України. Офіційна сторінка. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Шатіло О.В. Наукові підходи до визначення поняття "інноваційний процес". Вісник Хмельницького національного університету, 2019. № 4. Т. 1. С. 30—35.

6. Резнікова Н.В., Панченко В.Г., Іващенко О.А. Від синтезу економічних теорій до політичного консенсусу: монетарно фінансові дилеми макроекономічної стабілізації в умовах коронакризи. Економіка України. 2021. № 4 (713). С. 21—44.

7. Іващенко О.А. Потоки капіталу в контексті проблем платіжних дисбалансів: аналіз теоретичних засад та практичних моделей. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 112 (Ч. II). С. 95—101.

8. Панченко В., Резнікова Н. Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри регулювання в умовах лібералізації. Міжнародна економічна політика. 2017. № 2 (27). С. 95—117.

9. Радченко О.Д., Ткач Л.Л., Дендебера О.П. Державне регулювання та підтримка аграрних інновацій в Україні. Економіка АПК. 2020. № 11. С. 119—136.

10. Гринюк Н.А. Кооперативна споживча мережа Європи. Економічні науки. Підприємництво. 2020. Том 130. № 2. С. 69—76.

References:

1. Bilans'kyj, Yu. O. (2020), "Institutional support for the development of foreign economic activity of agricultural enterprises in the conditions of European integration", Abstract of Ph.D. dissertation, economy 08.00.04, Higher educational institution "Podillia State University", Kyiv, Ukraine, available at: <https://pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-bilyanskyi2.pdf> (Accessed 12 January 2024).

2. Klymenko, L. V. (2013), "Mechanism of state management of foreign trade activities of the agrarian sector of the economy of Ukraine", Ahrosvit, vol. 2, available at: http://www.agrosvit.info/pdf/2_2013/3.pdf (Accessed 12 January 2024).

3. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (2024), "Threat to world food security", Ofitsijnyj sajт, available at: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu> (Accessed 16 January 2024).

4. Website of the State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 16 January 2024).

5. Shatilo, O. (2019), "Scientific approaches to defining the concept of "innovation process", Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, vol. 4, vol. 1, Pp. 30—35.

6. Reznikova, N., Panchenko, V. and Ivashchenko, O. (2021), "From Synthesis of Economic Theories to Political Consensus: Monetary and Fiscal Dilemmas of Macro economic Stabilization in the Context of the Coronavirus Crisis", Economy of Ukraine, vol. 4 (713), pp. 21—44.

7. Ivashchenko, O. (2013), "Capital flows in the context of payment imbalances: analysis of theoretical foundations and practical models", Actual Problems of International Relations, vol. 112, no. II, pp. 95—101.

8. Panchenko, V. and Reznikova, N. (2017), "From protectionism to non-protectionism: new dimensions of regulation in the conditions of liberalization", Mizhnarodna ekonomichna polityka, vol. 2 (27), pp. 95—117.

9. Radchenko, O.D., Tkach, L.L. and Dendebera, O.P. (2020), "State regulation and support of agricultural innovations in Ukraine", Ekonomika APK, vol. 11, pp. 119—136.

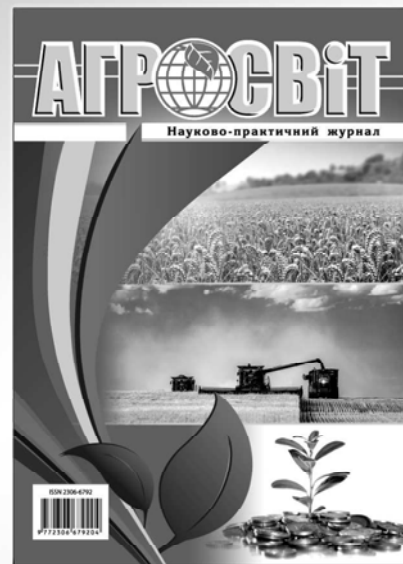
10. Grinyuk, N.A. (2020), "Cooperative consumer network of Europe", Ekonomichni nauky. Pidpryyemnytstvo, vol. 130, no. 2, pp. 69—76.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2024 р.

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292